

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IV Республиканской научно-практической
онлайн конференции «Судьбоносные решения Первого
Президента РК Н.А. Назарбаева по формированию нового
Казахстана», посвященной 25-летию Независимости
Республики Казахстан**

**2016 жыл 25 қараша
Астана**

**ӘОЖ 342 (063)
Ж 28**

«Жаңа Қазақстанды қалыптастырудағы ҚР Тұңғыш Президенті
Н.Ә. Назарбаевтың тағдырқешті шешімдері» Қазақстан Республикасы
Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған атты IV Республикалық ғылыми-
практикалық онлайн конференциясы = «Судьбоносные решения Первого
Президента РК Н.А. Назарбаева по формированию нового Казахстана» IV
Республиканская научно-практическая онлайн конференция,
посвященная 25-летию Независимости Республики Казахстан
Астана: [http://www.enu.kz/ru/nauka/sborniki-konferentsiy/iv-respublikanskaya-
nauchno-prakticheskaya-onlayn-konferentsiya](http://www.enu.kz/ru/nauka/sborniki-konferentsiy/iv-respublikanskaya-nauchno-prakticheskaya-onlayn-konferentsiya), 2016. – б. (қазақша, орысша).

ISBN 978–9965–31–813-9

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген. В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и ученых гуманитарных наук.

ӘОЖ 342 (063)

ISBN 978–9965–31–813-9

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2016

СОДЕРЖАНИЕ

1.	Ashimkhanova K.	Territorial and border issues in Central Asia: historical approach	5
2.	Toimbayeva A.S.	Co-operation between France and Kazakhstan in the framework of cultural diplomacy	8
3.	Әбдіғали Н.Ә.	Н.Ә.Назарбаевтың – Қазақстандағы қоғамдық тұрақтылық пен ұлтаралық келісімді нығайту жолындағы саясаты	12
4.	Әбішева М.М.	Ел басының игі бастамаларының бірі – әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезі	19
5.	Альжаппарова Б.К.	Из истории «продразверсток» в Центральном Казахстане в начале 1920-х гг.	23
6.	Галимжанова С.Б.	Основополагающие институциональные реформы в экономике Казахстана	29
7.	Еменова Н.	Н.Ә.Назарбаевтың саяси тұлға ретінде қалыптасуы	35
8.	Жумабекова Д.Ж., Капеу-Коханова М.Б.	Роль Первого Президента РК Н.А. Назарбаева в развитии музыкальной инфраструктуры Астаны	41
9.	Жунисбеков Е.Н.	Деятельность РК в ООН: инициативы Н. Назарбаева	43
10.	Ибрагимов Ж.И.	Тұңғыш Президенттің институционалды реформаларды жүргізудегі ролі	47
11.	Иманбай А.Р.	Тарихи дыбыс өзгерістерінің түбір құрылымына әсері	52
12.	Искаков Қ.А.	Н.Ә.Назарбаевтың тәуелсіз Қазақстандағы білімді ұрпақ даярлау жолындағы саясаты	59
13.	Қабылшаев Қ.И.	Ұлы Жеңіске – қомақты үлес (Қазақстан теміржол көлігінің тылдағы ерен еңбегі хақында)	62
14.	Каирбаева Н.А.	МИИДБ-2 іске асыруда арнайы экономи-калық аймақтар ролі және оның құқықтық реттелуі	68
15.	Ковальская С.И.	Роль Первого Президента в разработке концепции по формированию исторического самосознания нации	70
16.	Қосыбаев М.М.	М. Қашқаридың «Диуани лұғат-ит-түрік» еңбегіндегі отбасы және туыстық қатынастар жүйесіне қатысты тілдік бірліктердің этнолингвомәдени сипаты	73
17.	Кошман Т.В.	Ассамблея народа Казахстана как модель межнационального единства	79
18.	Махамбетжанова Ж.	Мәңгілік ел болашағы – білімді ұрпақ, саналы жастар	82

19.	Мусабалина Г.Т.	Казахстанский путь в свете Послания Президента РК Н.А. Назарбаева	91
20.	Нугманова К.Ж.	Казахстанский путь и политика Первого Президента Республики Казахстан в продвижении позитивного имиджа страны	97
21.	Оспанова А.Н., Жанбулатова Р.С.	Казахстанско-Российское приграничное взаимодействие и опыт «Еврорегионов» в контексте Евразийской интеграции	102
22.	Пұсырманов Н.С.	Қазақстан қоғамын топтастырудағы Н.Ә.Назарбаевтың тарихи шешімі	109
23.	Сайфолла Ғ.А.	Ұлт көшбасшысының ел конституциясын әзірлеудегі орны	112
24.	Сәрсенбек Д.	Экспо - 2017 көрмесі - елдіктің ерен жеңісі	116
25.	Сергазин Е.Ф.	25 лет - как молчит семипалатинский ядерный полигон	123
26.	Сулеймен Т.	Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасында дипломатиялық қарым-қатынастың орнауы	126
27.	Токанов Е.Е.	Ұлт көшбасшысының Еуразиялық экономикалық одақ туралы идеялары	136
28.	Турегалиев Б.Б	Н.Ә.Назарбаевтың тәуелсіз Қазақстанды жаңғыртудағы рөлі	143
29.	Үмітқалиев Ұ.Ұ.	Қазақстанға тигізген ядролық сынақ зардабы және Н.Ә.Назарбаевтың ядролық қарудан бас тарту жолындағы күресі	152
30.	Хабдулина М.К., Брынза Т.В.	К тысячелетию Астаны	156
31.	Шойбекова А.С.	Қазақстан тәуелсіздігі жылдарында Р.Қошқарбаев ерлігіне жаңа көзқарастар	160
32.	Юмакаева Э.А.	Бесік в истории казахской материальной культуры	163

8. Қазақстан Республикасының Президенті, Қазақстан халқы Ассамблеясының Төрағасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының XVII сессиясында сөйлеген сөзі. 18.04.2011ж. // www.akorda.kz
9. Қазақстан халқы Ассамблеясы.// www.akorda.kz

ЕЛБАСЫНЫҢ ИГІ БАСТАМАЛАРЫНЫҢ БІРІ – ӘЛЕМДІК ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ДІНДЕР ЛИДЕРЛЕРІНІҢ СЪЕЗИ

Әбішева Мәдина Мағазқызы
abisheva_mm@enu.kz

тарих ғылымдарының кандидаты, халықаралық қатынастар факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында Түрлі әлеуметтік, этникалық және діни топтардың келісімі мен татулығына қатысты арнайы жолдар бар. Сол тарауда: «Біз қазақ халқына, біздің мәдениетіміз бен тілімізге қатысты тарихи әділдікті қалпына келтірдік. Этникалық, мәдени және діни әралуандыққа қарамастан, елімізде бейбітшілік пен саяси тұрақтылықты сақтадық. Қазақстан 140 этнос пен 17 конфессияның өкілдері үшін туған шаңырағына айналды. Азаматтық татулық пен ұлтаралық келісім — біздің басты құндылығымыз. Көпұлтты еліміздегі татулық пен келісім, мәдениеттер мен діндердің үндесуі әлемдік эталон ретінде танылған. Қазақстан халқы Ассамблеясы мәдениеттер үндесуінің бірегей еуразиялық үлгісі болды. Қазақстан жаһандық конфессияаралық үнқатысу орталығына айналды» деген Елбасының қорытынды сөздері мен тұжырымдарымен танысуға болады [1].

Қазақстан — ислам, христиан және буддизм сынды әлемдік ірі діндердің табиғи тоғысқан мекені. Бұл жерде ғасырлар бойы әртүрлі халықтар мен этностардың өкілдері бейбіт өмір кешіп, еңбек етті. Осылай, өзара байып, өркендеуге алып келген бекем мәдени және рухани байланыстар қалыптасты. Бүгінде біздің халқымыз бұл баға жетпес құндылықты сақтап, ұлғайтып, болашақ ұрпаққа мирас етіп қалдыруға ынталы.

Қазақстанның этосаралық және конфессияаралық татулықтағы қол жеткізген жетістіктерінің нәтижесінде, әлем мойындаған дара да дана жолының арқасында 2010ж. Еуропа Қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымына, 2011ж. Ислам Конференциясы Ұйымына басшылық ету мәртебесіне ие болған болатын.

Қазақстан өзінің 25 жылдық тәуелсіздігі мерзімінде өз қоғамының дара этносаралық және конфессияаралық келісім моделін қалыптастыра білді. Бүгінгі күні біздің еліміз ондаған ұлт пен ұлыстың киелі шаңырағына айналды. Елбасы Қазақстанның этномәдени және конфессиялық алуандылығын мол байлық, қазақстандықтарға бағалы мәдени жетістіктерімен басқа халықтармен алмасуға мүмкіндік беретін біздің тұтас қоғамымыздың жалпыға бірдей игілігі

ретінде ерекше атап өткен болатын. Әлемдік және дәстүрлі діндердің үздік ғұрыптарына құрмет білдіріп, қолдау таныта отырып, Қазақстан халқы заман талабына сай зайырлы мемлекет қалыптастырды.

Дін саяси-мемлекеттік үрдістерге араласпайды. Өз кезегінде мемлекет діни қауымдастық өздерінің әлеуметтік, салттық, ағарту және өзге де міндеттерінің толық орындалуына ықтиярлы жағдай жасап, олардың ішкі өміріне қол сұқпайды.

Мемлекет конфессиялардың ішкі өміріне араласпау саясатын ұстана отырып, өздерінің коммуникативті, біріктіруші және әлеуметтік міндеттерін толыққанды жүзеге асыру үшін екі тарап арасындағы ашық диалогтың дамуына жағдай жасайды.

Жоғарыда аталған іс-шаралар Қазақстанға әртүрлі діндер, мәдениеттер мен өркениеттердің бай тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік берді. Өз кезегінде бұл елдің басым халқының ортақ құндылықтарының қалыптасуына, конфессияаралық келісім мен өзара сыйластықтың толерантты өрісін түзуге ықпал етеді.

Өкінішке орай, әлемде экстремизм мен терроризмнің қаупі азаймай тұрғандығын да атап өту қажет. Дін атын жамылған олардың идеологиясы адамдар арасында қайшылық пен сенімсіздік уын шашып, жер шарының түкпір-түкпіріндегі азаматтардың ақыл-ойын билеп, көңіл күйлеріне ықпал етуде.

Әлемде дінаралық және мәдениетаралық негіздегі қайшылықтар мен шиеленістер әлі де баршылық, қатер мен қарсылықтардың жаңа ошақтары туындауда. Осы жағдайлар өз кезегінде қазіргі замандағы жаһанның дамуына ықпал ететін факторлар негізін белсенді зерттеп, жаңа амал мен ұстанымдарды іздестіруге итермелейді.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев қоғамдағы өсіп келе жатқан діннің рөлін және дін атын жамылған террористік ұйымдар тарапынан туындайтын қатерлерді ұғына отырып, 2003 жылы Қазақстанның Елорасы – Астана қаласында діни лидерлердің дінаралық форумын өткізу жөнінде баға жетпес ұсыныс білдірді.

Бұл бағытта Қазақстан әртүрлі әлемдік және дәстүрлі діндер мен конфессиялар арасында диалогты ілгерілетуге қатысты өзіне үлкен жауапкершілік артқанын жеке атап өткен абзал.

Н.Назарбаев бастамасы Дүниежүзілік Ислам Лигасының Бас Хатшысы Шейх Ат-Турки, Орыс Православ Шіркеуінің Патриархы Алексии II, Рим Папасы Иоанн Павел II, Израильдің Бас ашкеназий раввині Иона Мецгер және басқа есімі әлемге танымал діни лидерлер, ірі діни беделді тұлғалар тарапынан оң пікір тудырған қолдауға ие болды.

Мемлекет басшылары мен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің қолдауының арқасында қазақ жерінде 2003 жылдың 23-24 қыркүйегі аралығында Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Бірінші съезі болып өтті. Оның жұмысына қатысу үшін Астанаға әлемнің 14 елінен 17 делегация қатысты.

Съезд адресіне ірі державалар мен әлемдік ұйымдар, сонымен қатар әртүрлі шіркеулердің жоғарғы шендерінен өкілдер, атап айтсақ, Орыс Православ Шіркеуінің Патриархы II Алексии, Рим Папасы II Иоанн Павел, Кентерберийлік архиепископ Роуэн Уильямс, Константинополь Патриархы Варфоломейден құттықтау хаттары келіп түсті.

2003 жылы Қазақстан Республикасының Елбасы бастамасының негізінде өткізілген Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Бірінші съезі ғаламшар халықтары арасында рухани жақындық үрдісін бастап, бітімгерлік ұйымдардың қатарынан өзінің ерекше орнын алып үлгерді.

Бірінші съездің жұмысы болашақтағы үйлесімді әлемнің негізі ретінде адамзат бейбітшілігі мен дамуын және қоғамдардағы тұрақтылықты қамтамасыз ететін бірлескен әрекеттер жайлы діни лидерлер пайымдаған Декларацияның қабылдануымен аяқталды.

Съездің нәтижесі бойынша делегаттар діндер диалогы терең болуы қажет және пікір таласа білу негізінде жүзеге асырылуы тиіс деген пікірге келді. Діни салдарларға байланысты туатын тартыстардың себептерін анықтауға байланысты, дінаралық үйлесімді кемелдендіру, бір-бірін құрметтеу, басқа халықтар дәстүрлері негізінде үйрену сынды проблемалар көтерілді.

Өткен іс-шараның жетістігі ретінде, дінаралық форумды үш жылда бір ұдайы өткізу туралы I съездің шешімі қабылданғанын атап өткен абзал. Қазақстанға Еліміздің бас қаласы Астанада 2006 жылы Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің екінші съезін ұйымдастырып, өткізу мәртебесі сеніп тапсырылды.

I Съезге қатысушылар дінаралық саммитті тұрақты өткізіп тұру жөнінде ұйғарымға келіп, форумның жұмыс органы – яғни, құрамына діннің жетекшілері мен көрнекті қайраткерлерінің өкілдері енетін Съезд Хатшылығы мен жұмыс тобын құру туралы шешім қабылдады. Аталған органдар тұрақты түрде форумның мазмұнды және концептуалы құжаттары мен материалдарын, сонымен қатар съездердің қорытынды құжаттарын дайындау жұмыстарын жүргізеді.

Съезд алғашқы бастамалары жайлы айтар болсақ, бірінші съездің қорытындысы бойынша, дін лидерлерінің форумы өткізіп тұруы үшін арнайы сарай салу шешімі қабылданды. Осылай, атақты архитектор Норман Фостердің жобасы негізінде, Астана қаласында арнайы Бейбітшілік пен келісім сарайы бой көтерді. Осы сәулетті де бірегей ғимаратта 2006 жылда өткізілген Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің II съезінен бастап, съезд Хатшылықтары мен өзге съездер ұдайы өткізіліп келелі. Аталғандай, 2006 жылғы 12-13 қыркүйекте Астанада Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің II съезі «Дін, қоғам және халықаралық қауіпсіздік» атты тақырыптың аясында өтті. Съезд осы ауқымды халықаралық іс-шараны өткізіп тұру үшін арнайы салынған жаңа ғимарат – Бейбітшілік пен келісім сарайында болды. Форум жұмысына Европа, Азия, Африка және Американың 20 елінен келген 43 делегация қатысты. Форум «Дінаралық диалогтың принциптері» атты маңызды құжатты қабылдады. Съезд өз жұмысын қорыта келе Мәдениеттер мен діндердің халықаралық орталығын ашу туралы бастама көтерілді.

2009 жылғы 1-2 шілдеде Астанада Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің III съезі «Толеранттылық, өзара құрмет және ынтымақтастыққа негізделген әлемді қалыптастырудағы діни лидерлердің рөлі» атты тақырыптың аясында өтті. III Съездің жұмысына 77 елден келген, әлемнің барлық басты діндеріне қатысы бар 77 делегация атсалысты.

БҰҰ Бас Ассамблеясының 2008 жылғы 13 қарашада қабылдаған қарарына сай, Съезд БҰҰ жүйесінің қатысуымен әрі техникалық жәрдемін пайдалана отырып өтті. Съезд жұмысын үйлестіру үшін, мәдениеттер мен діндер арасындағы диалогты ілгерілетуді көздейтін басқа да форумдар және халықаралық ұйымдармен әрекеттестік пен ынтымақты кеңейту ниетімен Президент Назарбаев Діни лидерлер кеңесін құруды ұсынды.

2012 жылғы 30-31 мамырда Астанада Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің IV съезі «Бейбітшілік пен келісім-адамзат таңдауы» атты тақырыптың аясында өтті. Форумға 40 елден барлық әлемдік және дәстүрлі діндерге, сондай-ақ беделді діни және халықаралық ұйымдарға қатысы бар 87 делегация атсалысты.

IV Съезд аясында Форум институттарының қалыптасуы жалғасты. Атап айтқанда, үйлестіруші орган – Діни лидерлер кеңесі құрылды. Оның құрамына дәстүрлі діндердің жетекшілері мен көрнекті өкілдері енді. Діни лидерлер кеңесінің мүшелері елордадағы «Мәңгілік ел» даңқ қақпасының маңында «Рухани жарасым» аллеясын ашып, оған көшеттер отырғызды.

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің IV съезінің пленарлық отырысында Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев жаһандық толеранттылық пен сенімнің қалыптасып, нығаюына арналған, G-Global порталының құрамдас бөлігі болатын интернет ресурсын түзуді ұсынды [2]. Елбасының бұл ұсынысы да жүзеге асырылып, бүгінде бұл портал әлем ғалымдарының торабына айналып отыр.

2013 жылы бірінші съез шақырылғанына он жыл толды. Съезд жұмысының онжылдығына орай, 2013 жылдың қыркүйек айында съездің мерейтолық XII Хатшылығының мәжілісі өткізіліп, үлкен халықаралық конференция өткізілді. Осы уақыт аралығында Астана қаласында 4 съез және хатшылықтың 12 мәжілісі өткізілді.

2015 жылғы 10-11 маусымда Астанада Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың қатысуымен "Діни лидерлер мен саяси қайраткерлердің бейбітшілік пен даму жолындағы диалогы" тақырыбында Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің V Съезі өтті. V Съезге ислам, христиан, иудаизм, буддизм, индуизм, даосизм, синтоизм, зороастризм діндерінің беделді өкілдерімен қатар, атақты саясаткерлер, сондай-ақ діни және қоғамдық ұйымдардың өкілдерін қосқанда әлемнің 42 елінен 80 делегация қатысты [3].

Діндер мен конфессиялар арасындағы келісім мен бейбітшілікті ту еткен съез қанатын кеңінен жайып, жылдан-жылға нығайып келеді.

Жоғарыда аталған Жолдауда Қазақстан халқына Елбасы мынадай аманат жүктейді: «Қазақстан — біздің қасиетті мекеніміз. Кейінгі ұрпақ осынау қастерлі өлкеде өмір сүріп, өркен жаятын болады. Қазақ жеріне тағдырдың жазуымен алуан түрлі ұлт өкілдері қоныс аударды. Біз оларға құшағымызды

ашып, қазақи қонақжайлылықпен қарсы алдық. Олар біздің елімізде өсіп-өніп, бауырларымызға айналды. Қазір біз көпұлтты сипаты бар, біртұтас елміз. Жаһандану дәуірі — көпұлтты мемлекеттер дәуірі. Бұл — әлемдік үрдіс. Еліміздің дамуына барша ұлт пен ұлыс өкілдері бірге үлес қосты. Ендеше, тәуелсіз қазақ елінің азаматтарын алалауға, бауырластығын бұзуға ешкімнің хақысы жоқ. Барлық ұлт өкілдерімен тіл табысып, тату-тәтті, бейбітшілік пен келісімде өмір сүру — барша қазақтың басты қағидасы болуы шарт. Өз халқын сүйетін адам, өз жұртына жақсылық тілеген жан өзге халықтарды ашындырмайды, өз ұлтын ешкімге қарсы қоймайды. Біз ел иесі ретінде биік бола білсек, өзгелерге сыйлы боламыз». Олай болса, елі аман жұрты тыныш қонақжай Қазақстан мемлекетіне, басшылары үш жылда бір дөңгелек үстел басына жиналып, салиқалы сұхбат өткізетін әдемі дәстүрін сақтай отырып, алтыншы отырысы 2018 жылға жоспарланып отырған Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері кезекті рет бас қосып бата береді деп үміттенейік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. http://www.inform.kz/kz/kr-prezidentinin-kazakstan-2050-strategiyasy-kalyptaskan-memleketin-zhana-sayasi-bagyty-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy_a2518877
2. <http://www.religions-congress.org/content/view/358/35/lang.kazakh/>
3. <http://www.kazembassy.ru/kz/bannerynacprojekty/bannerynacprojekty4>

ИЗ ИСТОРИИ «ПРОДРАЗВЕРСТОК» В ЦЕНТРАЛЬНОМ КАЗАХСТАНЕ В НАЧАЛЕ 1920-Х ГГ.

Альжаппарова Б.К.

Астана, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Октябрьская революция 1917 г. и смена властных структур, произошедшая в Центре и на местах, первоначально не оказывали ощутимого влияния на традиционное хозяйство казахов. Первые аграрные законодательные акты, принятые Советской властью, то есть декрет «О земле», провозгласивший национализацию земли, законы о социализации земли (1918 г.) имели, несомненно, ярко выраженный классовый характер. Однако сфера действия этих законов ограничивалась земледельческими районами, поэтому реализация этих законов не повлияла на традиционные формы хозяйствования в Центральном Казахстане. Ситуация изменилась, когда в стране вспыхнула гражданская война. Именно тогда возобладали тенденции, направленные на ликвидацию частной собственности, свертывание товарно-денежных отношений; была введена так называемая «продразверстка». Эти и другие экономические меры Советской власти вошли в историю под названием «военный коммунизм».